

DOĞUMUNUN 150. YILINDA EUGENE YSAYE VE KEMANCILARIN VAZGEÇİLMEZİ SOLO KEMAN SONATLARI

*Eugene Ysaye and His Sonatas for Solo Violin that are Indispensable for
Violinists in His 150th Birthday*

*Gülen EGE**

ÖZET

Bu çalışmada hem yaşadığı dönemdeki hem de günümüzdeki kemancıları etkileyen kemancı ve besteci Eugene Ysaye'nin yaşamı, kemanın sanatçının yaşamındaki yeri, toplumsal konulara tepkileri ve keman repertuarında büyük yere sahip olan "Solo Keman İçin Altı Sonat"ı incelenmektedir. Ysaye'nin hayatı, ölümünden 77 yıl sonra da sanatçılara ilham verecek ve örnek olacak niteliktedir. Eserleri incelendiğinde de bu duygu ve düşünce yoğunluğu ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma Ysaye'nin sanatçılığı ve eserlerinin etkilerini inceleyip sonuçlarını gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Ysaye, keman, solo keman sonatı.

ABSTRACT

In this study, life of Eugene Ysaye, a composer who has inspired violinists of both his era and today, violin's place in Ysaye's life, his reactions to social matters and his 'Six Sonatas For Solo Violin' which occupies a big place in violin repertoire are analyzed. Life of Ysaye is qualified enough to inspire and set an example to artists even 77 years after his death. When his works are studied, this intensity of sense and thought comes to the forefront. This study has been prepared in order to analyze Ysaye's artistry and influences of his works and to transfer the results to the next generations.

Key-words: Ysaye, violin, solo sonata for violin.

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı.

GİRİŞ

“Sanatçının en iyi ve barışçıl propagandası, sanatını bütün kalplere dokunacak bir dille yaymasıdır.” Eugene Ysaye

Yaşadığı dönemdeki herkesin kalbine seslenebilen Belçikalı keman virtüözü ve besteci Eugene Ysaye doğumundan 150 yıl sonra da eserleriyle tüm kalplere dokunmayı başarıyor.

Ysaye'nin kemana adanmış sanat dolu yaşamını barış, yenilikçilik ve tutku kavramları özetliyor ki, bu kavramlar eserlerine de yayılmıştır.

I. KISA ÖZGEÇMİŞ VE KEMANIN YAŞAMINDAKİ YERİ

1858 yılının Temmuz ayında doğan Ysaye, Mayıs 1931'e kadar yaşadığı 73 yıl boyunca doğumundaki yaz sıcaklığını ve tutkusunu hiç kaybetmemiştir. 4 yaşındayken ilk keman derslerini veren katı ve disiplinli öğretmeni-babasını daha sonra şöyle anar; “*Eli ağırdı ama onun katı yaklaşımı olmasaydı asla sonuca ulaşamaz ve bugün her kimsem o olamazdım*”.(Ginsburg, 1974) Tabii ki daha sonra çok iyi bir ekolün önemli kemancılarıyla çalışmıştır. Ysaye, Joseph Massart, Henryk Wieniawsky ve Henry Vieuxtemps'in öğrencisi olmuştur. Ysaye'nin sıcak kalbinde Vieuxtemps'in yeri önemlidir; “*O bana yolu gösterdi, gözümü ve kalbimi açtı*” der. (Ginsburg, 1974) Carl Flesch'in belirttiği gibi bugün Ysaye'nin Vieuxtemps yorumları sonucunda Vieuxtemps rubatosu kemancılara miras olarak kalmıştır. Diğer önemli mirası ise meşhur, yoğun ve sıcak “Ysaye vibratosu”dur.

Ysaye daha sonra Berlin Filarmoni Orkestrasına dönüşecek olan Benjamin Bille beer-hall Orkestrası'nda konzertmeister olarak çalıştığı sırada Liszt, Clara Schumann, Joachim ve Anton Rubinstein gibi birçok ünlü müzisyen ile tanışmış, Rubinstein ile yaş farkına bakmaksızın müzik ve fikir üstüne güçlü bir dostluk kurmuştur. Ysaye'nin sanatından etkilenen Rubinstein'in daveti üzerine çıktıkları İskandinavya turnesi ile başlayan ünlenme Paris salonlarında pekişmiştir. Brüksel Konservatuarı'na profesör olan Ysaye, turnelerini Avrupa, Rusya ve Amerika'ya da taşımıştır. Turnelerinin yoğunluğu ve çalma zevki onu konservatuardaki eğitimlik görevinden ayırmak zorundadır. Eşine yazdığı mektupta keman çalmanın hissettirdiklerini anlatır: “*Kendimi en çok çalarken mutlu hissediyorum. O zaman dünyadaki her şeyi seviyorum. Kalbimi ve tüm duygularımı veriyorum...*” Bununla birlikte sanatçının artan rahatsızlığı Ysaye'nin çalma şevkini kırmaya ve onu kötü etkilemeye başlar. Sol eli onu konser sırasında durmaya zorlayacak kadar rahatsızdır. 1899 yılında yazdığı bir mektupta ise üzüntüsünü anlatır: “*Bütün diğer olumsuzluklar hasta bir elin neden olduğu üzüntüyle kıyaslanamaz bile.*” (Ginsburg, 1974)

Daha sonra diyabet ve kalp sorunları da karşısına çıkan Ysaye'ye doktorlar çalmayı bırakmasını önerirler. *"Bu reçete ölmek demek Hayır, hayatımı gücümün son atomunu kullanana kadar değiştirmiyorum, parmaklarım, yayım ve kafam beni terk edene kadar değiştirmiyorum"* diye yazar eşine Ysaye ve yaşama sarılır sanatla... *"Sanat tüm karanlık yüzüyle, gözyaşıyla, gülümsemesiyle beni coşturuyor, ateşliyor, ruhumda sınırsız ufuklar açıyor. Yaşam beni çekiyor, hareket, ışığın ve gölgenin zulmü çekiyor. Yaşamı tüm görünüşleriyle seviyorum"* der. (Ginsburg, 1974)

1. Yorumculuğu

Ysaye, döneminin sorumluluğunu taşıyan bir yorumcu olarak, çağdaşlarının eserlerini yaymak için çok çaba gösterir. Çağdaşları da Ysaye'nin hem yorumculuğuna hem kişiliğine duydukları hayranlığı, kendisine ithaf ettikleri çok sayıda eserle gösterir. Debussy, Chasson, Faure, Saint-Saens ve Ysaye'nin deyimiyile Papa Franck (Cesar Franck) gözde keman eserlerini sanatçıya ithaf ederler. Bugün oda müziği eserlerinin seçkin örneklerinden olan La Majör Keman-Piyano Sonatı, Cesar Franck'ın Ysaye'ye düğün armağanıdır. Bu armağandan çok etkilenen Ysaye duygularını şöyle ifade eder: *"Yeryüzünde hiçbir şey beni daha fazla onurlandıramaz ve mutlu edemezdi. Bu hediye yalnızca bana değil tüm dünyayadır. Onu iletmek için Papa Franck'ın henüz bilinmeyen dehasının hayramı ve bir sanatçının sahip olduğu tüm gücü kullanacağım. Bu sonatı size nasıl anlıyorsam öyle çalacağım ve onu kalbim nasıl söylüyorsa öyle iletmeye çalışacağım."* Daha sonra Franck'ın da izleyiciler arasında bulunduğu bir konserde, Ysaye'nin yorumunun gerçekten büyüleyici olduğunu fakat tempoların kesinlikle bestecinin belirttikleri olmadığını Franck'a hatırlatırlar. Franck'ın cevabı ise eseri tamamıyla Ysaye'ye emanet ettiğini gösterir: *"Evet, mümkündür ama; artık eseri başka türlü anlamak imkansız, hem endişe etmeyin, doğru olan kesinlikle o."* (Ginsburg, 1974)

Dünyayı her zaman kalbiyle algılayan sanatçı için 1. Dünya Savaşı anlaşılabilir bir yıkım olmuştur. Ysaye sanatın her yönünü paylaşabildiği, birlikte müzik yapabildiği, dönemin sanat yönelimlerini konuşabildiği tüm sanatçı dostlarını ağırladığı, Belçika'nın kıyı kasabasındaki yazlık evini Alman askerlerinin bu bölgeyi de kuşatması sonucunda her şeyiyle bırakarak İngiltere'ye giderken, evinde bulunan büyük Beethoven portresinin altına Almanca *"Bu ev Bach, Beethoven ve Wagner'e taparak çalışmış ve yaşamış bir sanatçıya aittir"* yazarak ayrılır. (Ginsburg, 1974)

2. Besteciliği

Ysaye konserlerine devam etmek ister; ancak sağlık sorunları nedeniyle sık sık kesintiye uğrayan çalışma süreci ve artık 60 yaşına gelmiş

olması Amerika'dan gelen teklifi kabul etmesini sağlar ve Cincinnati Senfoni Orkestrasını yönetmek için sözleşme imzalar. Burada bir süre çalıştıktan sonra, ona acı veren savaşın bittiğini öğrenir. Evine ve yakınlarına duyduğu güçlü özleme rağmen, imzaladığı sözleşme nedeniyle yaşam tarzına alışamadığı Amerika'da birkaç yıl daha kalmak zorundadır. Ysaye 1922 yılında sözleşmesinin bitimiyle artık eve kesin dönüş yapar. Anlatılacak çok şeyi olan besteci bu dönemde "Dostluk" ve Nocturne" adlı iki poemini de içeren yeni eserler besteler. Bestecinin zirve eseri olan ve Ysaye'nin dehasını eserin her köşesinde görebildiğimiz "Solo Keman İçin Altı Sonat"ı da Amerika'daki tüm düşkünlüklerinden ve savaşın ruhundaki yıkımından sonra, 1924 yılında besteler. Bu başarıya ve 60 yaşına rağmen Ysaye konserlerine devam etmekte kararlıdır. "*Kalbim attığı sürece çalmaya devam edeceğim*" der ve sözünü tutar.

Ysaye'nin kendine özgü, karakteristik ve bireysel yaratıcılığını en iyi yansıtan eserleri poemleri ve solo sonatlarıdır. Poem ve solo sonat formları, klasik sonat formlarının sınırlarını aşmasına imkan vererek besteciye daha bağımsızlaştırır. Özellikle onun romantik patlamalarını sınırlamaması, bu sayede geniş hayal gücünü kullanmasına ve ona özgü doğaçlama isteğini açığa vurmasına olanak sağlaması, bestecinin bu formları tercih nedenidir. Bunu şöyle açıklar: "*Aslında poem formu benim her zaman ilgimi çekti*" der Ysaye ve devam eder "*çünkü duyguları gösterme şansını en iyi o veriyor, konçertodaki gibi sınırlar yok... Bu form dramatik ya da lirik olabiliyor, romantizm ve empresyonizm onun doğasında zaten var. Poem, hem ağlatıp hem şarkı söyletebiliyor, hem ışığı hem gölgeyi gösterebiliyor, yansıtıcı bir prizma gibi, özgür ve besteciye de çerçevelemiyor*" (Ginsburg, 1974).

II. SOLO KEMAN SONATLARI

Bir taraftan bu özgürlüğü arayan besteci diğer taraftan Bach'a olan hayranlığını, Bach'ın solo sonat ve partitalarına olan ilgisini kendi dünyasından göstermek isteğiyle, yine sınırlara bağlı kalmadan bestelediği keman için altı solo sonatında birleştiriyor.

David Oistrakh, Ysaye'nin solo sonatlarının, gerçek ilhamın ve orijinalliğin en seçkin eserleri olduğunu söylemiştir. Yine Oistrakh'a göre bu sonatlar, keman tarihinin en büyük yenilikçisi Paganini'den sonra, keman virtüözitesine yepyeni ufuklar açmışlardır.

Ysaye'nin son dönem eserlerinden olan ve kemancıların konser repertuarlarının önemli başlıklarından olan solo sonatların her biri ünlü bir keman virtüözüne ithaf edilmiştir. Eugene Ysaye'nin oğlu Antuan Ysaye'nin kitabında anlattığına göre; besteci, Macar keman virtüözü Joseph Szigeti'nin Bach Solo Sonatları ve Partitaları yorumladığı konserden sonra karar verir Keman için Altı Solo Sonatını bestelemeye.

1. Birinci Sonat

Macar kemancı Joseph Szigeti'ye ithaf edilen 1 numaralı sonatta, Ysaye'nin isteyerek gösterdiği Bach gölgesini rahatlıkla görebiliriz. Bach'ın sol minör 1 numaralı solo sonatıyla aynı tonda olan bu sonatta, Bach'ın 1 numaralı solo sonatında olduğu gibi, akorların çok sesliliğinin arasında partilerde yer değiştirerek kendini duyuran tema vardır. Derin ve odaklanılmış prelüdün arkasından basit ve etkileyici temasının 4 seste yürüdüğü füg gelir ki, Bach sol minör solo sonatın da 2. bölümü fügdür ve her iki sonat da 4 bölümden oluşur. Ysaye oğluna, Sonatı ithaf ettiği keman virtüözünü için "Szigeti'de günümüzde nadir bulunan bir özellik buldum" der. "Onun hem açıkça bir virtüöz olduğunu hem de müzisyen olduğunu görüyorum." Ysaye, Szigeti'nin misyonunun farkına varmış bir sanatçı olduğunu söyler (Szigeti, 1969).

2. İkinci Sonat

İkinci sonat karamsarlığı ve koyuluğu ile farklılık gösterir. Bu sonatta Bach açıkça notalardadır. 2. sonat Bach'ın Mi Majör Partitasının temasıyla başlar ve bölüm boyunca arada Bach Mi Majör Partitanın bir yerlerde devam ettiğini duyarız. "Dies irae" teması her bölümde karşımıza çıkar. Eserin genelindeki karamsar havayı bölüm isimleri de bize aktarır: "Obsession" "Melankoli" "Gölgelerin Dansı" ve "Les Furies." Bu sonat Sovyet-Fransız keman virtüözünü Jacques Thibaud'ya ithaf edilmiştir. Sonat, müzikal hayal gücünün Bach temasına tehlikeli ara verişleriyle sürer; ancak Ysaye Sonatlarının ruhunun arkasında duran bir başka figür de Paganini ve Kaprisleridir. Fiziksel ve teknik talepler dışında müziğin duygusal meydan okumaları ve istekleriyle yoğrulmuş Sonat, adeta Ysaye'nin tercümanı olmaktadır.

Ysaye 2 Numaralı Solo Sonat'ında Bach'ın Mi Majör Partitası'nın prelüdünü hiç değiştirmeden kısım kısım kullanır.

SONATA No. 2

for Solo Violin

Op. 27

Poco vivace Obsession Prelude E. Ysaye

pizzicato *cresc.* *ff (brutement)* *ff*

Partita III



(www.everynote.com)

3. Üçüncü Sonat

Tek bölümlü olmasına rağmen görkemli bir eser olan 3. sonat "Ballade" başlığını taşır ve Romen keman virtüözü George Enescu'ya ithaf edilmiştir. Şiirsel, doğaçlamalı anlatımı olan eser bir bölüm içerisinde çok çeşitli yapılar barındırır. 3. ve 6. sonatın tek bölümlü olmasına, kilisenin çan kulelerini simgelediği gibi bir yorum da yapılmıştır. Josef Gingold'a göre bu sonat Ysaye'nin kişisel keman çalma tarzına yakındır.

4. Dördüncü Sonat

Ysaye'nin en sevdiği sonat, 4. Sonatıdır. Eser 1937 yılında Brüksel'de düzenlenen ilk Ysaye yarışmasının zorunlu eserlerindedir. Allamande-Sarabande ve Finale bölümlerinden oluşur. Albenili ve serbest ritmik yapısıyla Viyanalı yorumcuları çağrıştıran Sonat, Avusturyalı kemancı Fritz Kreisler'e ithaf edilmiştir.

5. Beşinci Sonat

5. Sonat iki bölümlüdür: "Aurora" (Sabah Yıldızı) ve "Köylü Dansı". Bu sonatta görsellik ve programlılık büyük ölçüde hissedilir. Renkli müzikal dili ile empresyonizmi çağrıştıır. Belçikalı keman virtüözü Mathieu Crickboom'a ithaf edilmiştir.

6. Altıncı Sonat

6. Sonat tek bölümlü, parlak ve ateşli bir eserdir. Karakteristik "habanera" ritmi sayesinde yöresel renkler en parlak biçimleriyle ortaya çıkar bu eserde. İspanyol öğelerle oluşturulan sonat; aslında, çok parlak bir gelecek vadeden; ancak kaza sonucu kariyerini çok erken zamanda

sonlandırmak zorunda kalan İspanyol keman virtüözü Manuel Quiroga'ya ithaf edilmiştir.

SONUÇ

11 Mayıs 1931 tarihinde yattığı yerden yan odadaki hayranının çaldığı 4. Solo Keman Sonatını dinleyen Belçikalı büyük müzisyenin müzik için çarpan kalbi 12 Mayıs 1931 tarihinde sessizleşir.

Ölümünden 6 yıl sonra 1937 yılında büyük müzisyen Ysaye anısına Brüksel'de bir keman yarışması düzenlenir. Daha sonra bu yarışma, halen devam eden Kraliçe Elizabeth Müzik Yarışmalarının keman bölümüne dönüşür.

Ysaye, bir yorumcu olarak duygu yoğunluğuyla, sesiyle ve esere yaklaşımıyla oldukça farklıdır. Pablo Casals, Ysaye'den önce böyle bir keman tonunu hiç duymadığını söylemiş ve Carl Flesch, Ysaye'yi: "*Hayatımda duyduğum en seçkin ve bireysel kemancı*" diye tanımlamıştır. (Flesch, 1928)

Ysaye, yorumcunun ilk görevinin kendini unutmak olduğunu söyler. Ona göre: "*Sanat, fikirlerin ve duyguların birleşmesinden doğan mükemmel sonuçtur.*"

Ysaye için, müzikteki imgeleri oluşturabilen; iyi-kötü, sevinç-üzüntü duygularını dinleyiciye iletebilen yaratıcı-sanatçı değerlidir. "*Müziğin hali ne olurdu? Onu sevdiren, tanıtan, ona hayat ve duyguları verenler olmasa...*" diye haykırır ve der ki: "*Yorumcu olmadan eser; çöldeki bağırsı gibidir... Hayat veren yorumcudur seslere.*" (Ginsburg, 1974)

KAYNAKÇA

- AUER, Leopold. (2004), *Моя школа игры на скрипке* (Keman Çalma Ekolüm), Saint-Petersburg.
- AUER, Leopold. (2003), *Моя долгая жизнь в музыке* (Uzun Müzik Yaşamım), Saint-Petersburg.
- FLESCHE, Carl. (1928), *Искусство скрипичной игры* (Keman Çalma Sanatı), Moskova.
- GINSBURG, L.S. (1974), *Эжен Изай-Эго жизнь и творчество* (Eugene Ysaye-Yaşamı ve Eserleri), Moskova.
- SZIGETI, Joseph. (1969), *Воспоминания-заметки скрипача* (Anılar-Kemancının Tespitleri), Moskova.
- YANKELEVICH, Yuri Israilevich. (2002), *Педагогическое наследие* (Pedagojik Miras), Moskova.
- SHEET MUSIC, "Every Note",
http://everynote.intissite.com/composer_ysaye.html

EK Şekil: 1



Eugene Ysaye'nin kemanını tutarken fotoğrafı.

EK Şekil: 2



Eugene Ysaye'nin kemanıyla karikatürü.

EK Şekil: 3



Eugene Ysaye Belçika'da pullara da kemanını tutarken resmedildi.